

ben és ezért nyerhette Liszt azt az illuziót, hogy a magyar zene cigányeredetű. Ezekben a dalokban mindenféle teljes dur- és moll-hangskála képviselve van, ami szintén modern eredetre vall.

Hasonlítsuk össze e nótákkal Kodály és Bartók erdélyi népdalait. Sem a szerkezet nem azonos, sem a hangskála. A legkülönbözőbb ritmusok, strófák, zenei fráziszerkezetek váltakoznak. Vontatottan panaszos, hetykén zötyögtetett, egyszerűen beszélt vagy vígan pergetett dalok tanuskodnak a magyar zenei formák ismeretlen gazdagságáról. Hogyan is lehetne Kőműves Kelemenné, Molnár Anna vagy Kádár Kata balladáját a sablonos lassú magyar műdal zenei formáiban elképzelni?

Az ősi magyar zene, mely ezekben az erdélyi dallamokban megmaradt, egyszerűbb, öthangú skálát használ és nem ismeri a félhangokat, akár csak a középkori gregorián-ének, melynek csodaszép ősrégi modulációit a szentmisében hallhatjuk, avagy a hindu, meg sok más igen régikeletű népzene. A skálának ez az egyszerűsége legerősebb bizonyíték arra nézve, hogy Bartók és Kodály valóban az ősi magyar zenét találták meg. Lány és a német romantikus, szentimentális harmóniákhoz szokott fülünk monotonnak és idegenszerűnek fogja érezni eleinte ezt a gyökeresen magyar dalt. Pedig ehhez kell visszatérnünk, ha csakugyan meg akarjuk teremteni a magyar zenét. Az összes eddigi ilyenmű próbálkozások sikertelenségének oka az volt, hogy a népzene nek nézett műzenét akarták a magyar stílus alapjául venni. Kodály és Bartók ellenben megtalálták az ősforrást és íme, sikerült is nekik a legmodernebb zenei stílusokat az igazi népdal egyszerű formáinak segítségével saját műveikben eredeti magyarrá és világhírűvé tenni. A német romantikus műzenéből ők vezették ki a magyar zeneszerzést. Ezért lehet népdalgyűjtésünk első mutatványát történeti eseménynek tekinteni a magyar művészet történetében.

A nótázó magyar pedig hallgatassa el a cigányt egy-két órára és tanulja meg ezeket az egyszerű, naiv dallamokat, mert őseinek hangja zeng felé belőlük.

Eckhardt Sándor.

A „Napkelet Könyvtára“ Madách-kiadása. A Magyar Irodalmi Társaság, mely folyóiratunkat kiadja, elhatározta, hogy „A Napkelet Könyvtára“ címen egy kiadvány-sorozatot indít meg. E sorozat a szükséghez mérten régiebb és újabb magyar szépirodalmi műveket, essayket és tanulmányokat fog felölelni s olcsón és csinos kiállításban az olvasóközönséghez eljuttatni.

Karácsonyra már meg is jelent a sorozat első darabja: *Az ember tragédiája*. Olcsónak csakugyan olcsó. Ennyiért — 2 kor. alapárért — irodalmunk ez első remeke semmi más kiadásban sem szerezhető meg ma. Igen, mert a Magyar Irodalmi Társaság ezzel a kiadványával sem üzleti haszonra céloz, hanem erkölcsire. Nem arra a közönségre gondol, mely a könyvet csak akkor veszi meg, ha drága, hanem azokra az igazi művelt magyar olvasókra, akiknek lelki szükséglet a nemesebb irodalom, de akiknek még a csakugyan olcsóra is alig futja. Gondol az iskolákra, egyetemi és középiskolai tanulóifjakra, kiknek csaknem könyv nélkül illik és kell ismerniök az Ember Tragédiáját, de eddig megszerezni alig tudták.

A kiadvány külsejéről, kiállításáról csak annyit, hogy az kicsiben egészen a Napkelet rokona.

De nemcsak olcsóság és csinos külső ajánlja e Madách-kiadványt. A Napkelet Könyvtárában az Ember Tragédiájának első, igazi kritikai kiadása jelent meg: nemcsak a művelt nagyközönség szükségletét elégíti ki, hanem a szaktudós igényeit is. Van módunkban tapasztalni, hogy egy-egy kiadó-cég (vajmi ritkán!) áldozatot hoz oly irodalmi kiadványokért, melyeket erősebben kíván a szaktudósok köre, mint a napi olvasóközönség; de ez áldozat rendszeren megáll a fele úton, s míg a laikusnak kelleténél többet ad, a szakszerű igényeket csak félig elégíti ki. Nyugodt lélekkel mondhatjuk, hogy az Ember Tragédiájának szóban forgó kiadványa sem az egyik félt meg nem terheli, sem a másikat cserben nem hagyja.

A laikus talán észre sem fogja venni, micsoda tudományos elmélyedés eredménye e kiadás — olyannyira takarékos benne a kiadói apparátus. Tolnai Vilmos érdeme mind a szakszerű, aprólékos elő-

munkálat, mellyel a hiteles szöveget talpraállította, mind a diszkrét fölszerelés, mellyel a kész eredményt kezünkbe adja. E fölszerelés mindössze ennyi: egy előszó, mely röviden és világosan elmondja az Ember Tragédiája szövegének a történetét; egy szintén csak alig néhány lapnyi függelék, mely felsorolja az alapszövegeket s a szövegre vonatkozó irodalmat, közli Madáchnak Aranyhoz intézett s Arany javításait megbeszélő leveléből azt a részt, mely eddig kiadatlan volt, végül pedig egy időtáblázatban sorolja fel a Madách-család történetének s költőnk életének főbb mozzanatait. Az említett előszó és e függelék között foglal helyet az Ember Tragédiája hiteles szövege, lapalji jegyzetekkel.

E jegyzetekben van letéve Tolnai Vilmos kiadói munkájának legérdeesebb, nagyjelentőségű része, anélkül, hogy a szöveg olvasását egy szemernyre is zavarná. A szöveg sorai ugyanis elejétől végig megvannak számozva; így a szövegben nincs szükség alkalmatlankodó jegyzet-utalásokra; aki csak a költeményt akarja olvasni, azt nem háborgatja semmiféle utalás; akit pedig a tudományos apparátus érdekel, az a sorszámhoz igazodó jegyzetek közt nyomban tájékozódhat.

Azt hisszük azonban, laikusnak is rendkívül érdekes lehet és a legélvezetesebb tanulmányozásra adhat alkalmat e jegyzetek anyaga. Mondjuk meg hát, mi van bennük összeüjtve.

Tudnunk kell, hogy Madách eredeti fogalmazványa többrendbeli módosuláson ment keresztül. Kész kéziratát legelőször jóbarátjának, Szontágh Pálnak mutatta meg s ennek észrevételeit, kifogásait jórészt figyelemre méltatván, több helyütt javított a maga első szövegén. Az ekként átjavított kéziratot adta át 1861-ben Arany Jánosnak, hogy az határozzon a mű sorsa felől. Arany maga is megjegyzéseket és javításokat írt bele a kéziratba, miknek nagy részét Madách hálás köszönettel elfogadta, magáévá tette. Ez eddig ismertett változtatások alapján nyomatta aztán ki Arany János 1862 január 16-ára az Ember Tragédiáját, a Kisfaludy-Társaság kiadványaként. Nemsokára második kiadás készítése vált szükségessé. Az elsőről Szász Károly bírálata

és egy Madách Imréhez intézett levele, s főképp ez utóbbi, oly megjegyzéseket foglalt magában, miket Madách szintén megszívlelt, s miknek alapján első kiadása szövegén további módosításokat végzett, maga ösztönéből is itt-ott javítva meg rajta. Így jelent meg 1863-ra a remekmű második „tetemesen javított” kiadása. Ez volt egyszersmind az utolsó kiadás, mely a költő életében megjelent, melynek szövegét tehát ő maga véglegesítette.

Tolnai a szöveg hiteles és hű közlésében ezt a második kiadást veszi alapul. Jegyzeteiben azonban elénk adja mindazokat a változtatásokat, melyeken a szöveg Madách eredeti fogalmazványától kezdve — Szontágh Pál, Arany János és Szász Károly észrevételei alapján, s a költő saját akaratától — keresztülment. Nos, e nagy lelkiismeretességgel és gondal keresztül vitt szöveg-egybevetés e kiadásnak legfőbb érdeme, eredetisége és — a centenárium alkalmából megjelent más kiadásokkal szemben — létjoga, fölénye. A laikus is megértheti, mily tanulságos lehet e szövegváltoztatások mérlegelése s ha megkísérli — mire a keze ügyébe eső kész anyag bizonyára csábítani fogja —, a legnagyobb élvezetek egyikeben lesz része. Keresni az okát: miért látta ezt vagy azt Arany János így jobbnak; nyomon követni: mint jutott teljesebb, tisztább, költőibb, technikailag szerencsésebb kifejezésre egy-egy módosítással a költő gondolata — valóban legszebb módja a nagy költő otthoni, elmélyedő, áhítatos megünneplésének.

E művelet közben egyszersmind egyre megnyerőbb, egyre tiszteletreméltóbb alakban rajzolódik ki szemünk elé Madách hivalkodás nélküli, önhietségű s álszerénységtől egyaránt távol álló szép egyénisége; s mellette a másik nagy költő, ki az ismeretlenségéből felbukkanó rokongélmelme művét oly gondal, oly mély beleéléssel javítgatja, tisztogatja az örökkévalóság számára, akárcsak a magáé volna!

Tolnai szavaival végezzük: „Legyen ez az első kritikai szövegkiadás egyik tanujele annak a kegyeletnek, mellyel a költő születésének századik évfordulóját megünnepeztük.” Ünnepelje meg a nagyközönség is, kiki a maga otthonában, azzal, hogy

e kiadás kalauzolása mellett az ediginél teljesebben belemerül a remekmű átélésébe.

M. N.

Beöthy Zsolt: Romemlékek. (I. Tanulmányok, II. Beszédek. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. Budapest, 1923.) A Kisfaludy-Társaság *Romemlékek* címmel, két kötetben közrebocsátotta elhunyt elnökének irodalmi tanulmányait és nagyobb beszédeit. E kiadás terve még Beöthy életében merült fel, ezzel akarta a Társaság méltóképen ünnepelni Beöthy írói pályakezdesének hatvanadik évfordulóját; de egyszersmind az az óhajlás is vezette a Társaságot, hogy e szétszórtan megjelent dolgozatok összegyűjtve, jelentőségükhöz méltó módon munkálhassanak közre a lesújtott magyarság fölemelésében s irodalmi életének irányításában. A kissé különösen ható cím azonban annak az albumnak címével, melyet Beöthy nagybátyja, a humorista Beöthy László szerkesztett 1851-ben a komáromi tűz- és vízkárosultak javára; választásában talán a családi kegyelet vezette Beöthyt vagy talán még inkább annak az érzése, hogy fájdalmasan időszerű volt e cím ránézve is, ki életének alkonyán romokban látott maga körül mindent s ezek alól kellett összegyűjtenie élete munkájának emlékeit.

Bár e dolgozatoknak nagyobb része könnyen hozzáférhető helyeken jelent meg, összegyűjtésük mégis indokoltnak s irodalmunk nyereségének látszik. Beöthynek kiváló írói egyénisége s előkelő irodalmi vezérszerepe színesebb és teljesebb képen bontakozik ki előttünk e kötetekből, mint a szétszórt dolgozatok során. Beöthyben mintegy utolsó méltó képviselője távozott tőlünk annak az európai műveltségű s lelkes magyar érzésű, tudós alaposságú s művészi fogékonyságú, ízlésben és ítéletben bámulatosan egyensúlyozott, emberi és írói egyéniségében összhangos típusnak, melyet előtte legvonzóbban Arany és Gyulai testesítettek meg. Az ilyen egyéniségek maguk is szinte művészi érdekléssel vonzanak bennünket s mennél gazdagabbá teljeseedik előttünk képük, annál gazdagabb a gyönyörűség is, melyet nyújtanak.

Beöthyt a szakszerűen tudományos munkásságtól hamar elvonta közművelődési munkásságának tömér-

dek teendője. Ettől kezdve irodalmi működése csaknem teljesen az ünnepi szónoklatok s alkalmi tanulmányok terére fordult át. Ez megfelelőbb is volt egyéniségének, mely hajlott a nemesebb értelemben vett szónoki lendület felé s érzései és felindulásai, akár spontánul, akár érlelés után, legtöbbszörre szónokias formában jutottak kifejezésre. E kötetekben is nemcsak beszédei, hanem tanulmányai is, bizonyos ünnepélyes páthosz árján ringatózva, érzetik e sajtóságát, mely a legmelegebb rokonszenvvel kapcsolódik ahhoz az irodalmi iskolához, mely Kölcseyvel indulva a magyar politikai szónoklattal párhuzamosan éri el virágkorát. Ez a szónokiasság önála is távol áll minden lármás és üres retorikától s a formai szépségeknek olyan gazdag koszorújába fonva mutatkozik, hogy ha e dolgozatok tartalmi tekintetben idővel talán vesztenének is érdekükből, formájuk szépsége eleven művészi alkotásokként őrzi őket.

De nemcsak formai szépségeket, hanem tartalmi tekintetben is előkelő szellemet, az irodalmi jelenségeket nagy kapcsolatokban látó felfogást, mélyre pillantó s finoman elemző tekintetet ismertetnek meg velünk e dolgozatok.

Beöthy lelke egész melegeivel a magyar irodalom fénykorán csüggött, de mély és hálás kegyelet élt lelkében irodalmunk egésze iránt. Megilletődött lélekkel érezte át a magyar írók tömérdek küzdelmét s határtalan önfeláldozását és ennek az érzésnek aligha adott valaki nála szebb kifejezést, mikor *Horatius és Kazinczy* jében „az apostolok iskolájá”-ról s a „nem nagy költők, de nagy költői pályák”-ról ír. Érdeklődése és munkaköre tanulmányai és cikkei során jóformán irodalmunk egész mezejére kiterjedt s minden korával és minden jelenségével szemben összhangba tudta hozni az elfogulatlan bírálatot a megértő kegyelettel.

Az első kötetben közölt tanulmányok sora egy szép összefoglalással (*Árpád a magyar költészetben*) a krónikákból indul ki, Árpád alakját nyomozva költőinknél, vázlatos, de a művészi vázlatok élénkségével ható áttekintésben. Irodalmunknak s nemzeti életünknek általa hirdetett szoros kapcsolatából következőnek lát-